

El bisbe Climent, encara

Dr. Francesc Tort i Mitjans

Barcelona

Al magnífic quadern monogràfic que SAÓ dedicà, recentment, a la figura i obra de l'il·lustrat valencià, Josep Climent i Avinent, hi faltava una col·laboració inestimable que no arribà a temps i que ara es publica. El seu autor és el Dr. Tort Mitjans, biògraf del nostre bisbe i investigador i historiador prestigiat –vid. www.santamariadelmartort.es–, que fa una aproximació inèdita al contingut i circumstàncies del testament del bisbe Climent.

■ El castellanenc Josep Climent i Avinent fou bisbe titular de Barcelona del 21 de juliol de 1766 al 7 de novembre de 1775 i atorgà testament al seu Castelló nadiu, el 14 de desembre de 1776. Un any fou suficient per reprendre l'alè de la nova vida. Climent no moriria fins el 25 de novembre de 1781, als setanta cinc anys d'edat, cinc després del testament i sis des del seu retir a la casa paterna, que la deixaria en llegat per erigir-hi la Casa d'Orfes.¹

I- El testament de Climent

Cal notar que Climent, si bé esmentà –en el seu testament– haver estat promogut a la condició de bisbe de Barcelona, no diu res, però, de les tristes circumstàncies de la seva dimissió. Així s'evidencia que ja ha superat la tristor d'aquells records, que arribaren a afectar a la seva pròpia salut fins a sofrir, a Barcelona el 1775, un nou episodi d'hemiplegia. Dimitit, doncs, emprèn una nova vida a Castelló de la Plana i dicta el seu testament, les primeres paraules del qual són: "En nombre del Padre, y del Hijo, y del Espiritu Santo. Sépase por esta pública Escritura que yo, Obispo que fui de Barcelona, y residente en esta Villa, estando con pleno conocimiento y con salud, aunque quebrantada por mi edad y mis accidentes" que fou el motiu que li feu canviar els seus plans de retirar-se al Desert de les Palmes,² encara que puntualitza trobar-se prou recuperat de l'atac de hemiplegia. El testament, fet precisament a conseqüència de la seva delicada salut, i d'algun ensurt sofert a finals de 1776, demostra que Climent vol deixar constància i assegurar el futur als seus plans, especialment en el camp de l'ensenyament dels xiquets i xiquetes orfes de Castelló.

Retrat de Climent, amb el Dr. Tort (esquerra), biògraf del bisbe.

II- Signes de la personalitat de Climent

En el testament hom hi pot trobar, a grans trets, no solament el resum biogràfic de Climent, sinó també el seu pensament, la seva manera de ser, fora de tot condicionament polític o de circumstància. Afloren sentiments de bondat, justícia, de respecte a les institucions i els seus dirigents, visió de futur, amor als familiars, als seus servents, a les ordres religioses i, sobre tot, el seu agraïment a Castelló i als seus conciutadans. Així mateix es confessa pecador i demana perdó a Déu, quan diu: "Y considerando que son innumerables los pecados, que he cometido y gravísimas las faltas, que he tenido en el cumplimiento de las obligaciones propias de los sagrados ministerios [...], ruego humildemente a Dios en nombre de su Divino Hijo, que me haga la gracia de concederme una penitencia final y una muerte cristiana.". També es palesen les devocions personals de Climent: "Y para conseguirlo recomiendo mi alma a la Santísima Virgen Maria Madre de mi Criador y Salvador Jesucristo, a mi Ángel de la Guarda, al Glorioso Patriarca San José, a

Santo Tomás de Aquino y a Santa Teresa de Jesús...". I encara deixa constància sobre la cerimònia del seu soterrar: "Deseo y quiero" que el seu cos sigui enterrat a l'església Parroquial de Castelló de la Plana i, si bé diu que desitjaria que el seu enterrament es fes sense cap solemnitat, no obstant, "ya que la Divina Providencia me elevó sin merecerlo a la Dignidad de Obispo, convengo que se haga según dispone el Ceremonial de Obispos".

I pel que fa a les seves paraules respectuoses i agraïdes al monarca, pel nomenament de bisbe ("... a que se dignó elevarme su Magestad sin merecerlo"), no es pot descartar que Climent –acusat, més que no de regalista, d'episcopalista– volgués assegurar els seus plans, sobre la creació de l'Escola d'Orfes, l'aprovació de la qual estava en mans del rei, en previsió de les dificultats que Climent va preveure clarament podrien produir-se (la desamortització dels béns de l'Església feia anys que s'estava preparant i ell no ho ignorava). I és que la situació econòmica de Climent s'havia consolidat considerablement, a partir del patrimoni familiar. I tot això s'evidencia en relació als diners i objectes que deixa, uns puntuals, altres vitalicis, en el seu testament, a persones i institucions. Efectivament, Climent va heretar tots els béns per via paterna, als quals s'hi sumaren els provinents de la seva mare Teresa Avinent. Va poder, a més, incrementar el seu patrimoni a partir, sobre tot, de la canongia magistral de València i de la còngrua episcopal de Barcelona. A tot això no

Dalt: document del Mestre Martínez, de la Casa dels Òrfens, a Castelló.

Baix: autorització reial per al nomenament de Mestre de Gramàtica, a les aules de Castelló.

fou aliena la seva capacitat empresarial i econòmica, en adquirir o fer construir de planta cases i forns, per llogar-los i finançar les obres socials que mantenia. Així, al seu testament, es mostra reconegut i agraït, entre altres, al seu servei domèstic constituït, almenys, per set persones qualificades, algunes de les quals ja el serviren a Barcelona: el seu secretari particular, les dues criades, el cuiner, el patge, el lacai i el cotxer, a més de dos capellans (Carles Marqués i Cristòfol Fabregat). També es troben llegats testamentaris a favor de religiosos i convents de Castelló, València i Barcelona, sense oblidar la parròquia-col·legiata de Sant Bartomeu, de València, "...de que tuve la honra de ser rector", com ell mateix recordava.

Hi ha també els llegats a familiars, col·laboradors i amics. Al respecte no hi ha cap deixa a favor de la branca paterna, sols de la materna. I és que, a les disposicions finals, en designar com a hereu universal a la Casa d'Orfes, fa constar que no tenia cap familiar pròxim, per la part del seu pare. Així Climent, que va estimar molt a la seva mare Teresa, decideix que "... en la Iglesia Parroquial de esta Villa, todos los años, el día de mi muerte o en la de mi Madre, se celebre un aniversario general por mi alma y la de mis Padres y Parientes". I als seus cosins —al capità Pedro Avinent, a Josep Avinent i a Joaquim Tosquella— els hi deixa diversos objectes personals i diners. Tampoc oblidà els seus col·laboradors, atès que Climent fou un home cordial, familiar i proper a tots els seus servidors. Així, amb les deixes econòmiques que els atorgà, subratllava els sentiments de proximitat i afecte que els professava. Tals eren Domènec Roig, testamentari i canonge de València, la seva criada Àgueda Esteve, el seu patge Narcís Chicola i el seu lacai Josep Bermudes, ja esmentats. I ara ve bé fer palesa —una vegada més— la sensibilitat i cura reiterada de Climent, envers la infantesa i la seva educació, en dedicar-hi especial preocupació als fills del seu lacai: "Y si muriese antes de mi fallecimiento, deixo las mismas cien libras a su mujer Catalina Bordó, para que las emplee en la crianza de sus hijos". I encara la nota afectiva, en referir-se a les "diferentes personas de mi cariño...", a les quals deixà objectes personals i llibres. Foren: Joaquim Roig, Antoni Soler, Félix Amat i Antoni Casadevall, "...que fueron mis capellanes, residentes en la ciudad de Barcelona", que es completa amb la deixa d'unes onces "de chocolate",³ als seus capellans al retir de Castelló —Marquès i Fabregat— i, a més, el seu rellotge "de faldriquera", al segon.

III- L'educació de la infantesa, principal preocupació

La preocupació pastoral de Climent en relació als xiquets i xiquetes pobres, i als estudiats sense mitjans, fou superlativa: la seva educació constituï la prioritat social del bisbe durant tota la seva vida, a València, Barcelona i Castelló.⁴ No és estrany, doncs, les referències testamentàries, a les donacions per el manteniment de les escoles que fundà a València: "Ratifico la donación que hice ante el presente escribano, de las casas que poseía en la ciudad de Valencia, para la dotación de la escuela de Niños que mantenía tiempo ha en el colegio de San Pedro Nolasco y de a la otra establecida en la parroquia de San Bartolomé". O a Barcelona: "Así mismo ratifico la donación que hice, y declaré ante el mismo escribano en 12 de noviembre próximo pasado, de las casas fabricadas a mis costas en la ciudad de Barcelona, al Convento de Religiosas Franciscas de Santa Isabel, como también la donación que he hecho de dos mil libras catalanas para socorro de las pobres Beatas de Sto. Domingo de dicha ciudad de Barcelona, queriendo, que por ningún pretexto se impugnen". A Castelló de la Plana mantenia un col·legi de Primeres Lletres a la Plaça de Pescadors: "Es mi voluntad que al maestro de primeras letras, que en el día hay y al que le sucediere, en la plazuela de Pescadores de ala presente Villa, (que se ha fabricado a mis costas) se le de de mis bienes cien libras anuales de asistencia o salario". I completava els sous del Mestre de les Aules —"A mas quiero y es mi voluntad que el principal maestro de Latinidad, que tiene esta Villa, y al que le sucediere, se le continúen y den de mis rentas las cien libras anuas, que actualmente le doy, por considerar corto el salario que la Villa le da" i del de Rudiments o Repetidor —"A mas quiero que durante ala vida de Miguel Torres, Maestro de Rudimentos o Repetidor,

que ha sido en dichas aulas, se le continúen, y den al que le sustituye en dicho Magisterio, las cincuenta libras anuas que actualmente le doy...".

La dedicació més preuada del contingut del testament de Climent fou, però, la fundació de la Casa o Col·legi d'Orfes, al que es referia així: "...considerando que son muchas las niñas y niños de esta Villa, que, muriendo sus padres, se hallan desamparados y muy expuestos a perderse: Dejo y nombro en lo restante de mis bienes, derechos y acciones por Heredero Universal al Colegio o Casa, que, a imitación de la de San Vicente de Valencia, quiero que se funde en la casa propia en que habito y que se gobierne por las reglas y constituciones que yo diere". Climent, ja en el mateix testament, nomena la Junta que cuidarà en el futur de l'erecció de la seva fundació i que es constituïria amb representació del clergat de la Vila, del consistori i dels gremis. A més dels seus cosins -el capità Avinent i Tosquella-, Domènec Roig i Joaquim Segarra, nomenats marmessors.⁵

Encara Climent vol assegurar el bon funcionament de la Casa d'Orfes, nomenant un director: "Es mi voluntad que el Dr. Carlos Marqués, y el eclesiástico, que le sucediere, viva en los cuartos bajos de mi casa para que pueda estar a-vista del cuidado de los niños y niñas...". I fa previsions per assegurar el recolzament del Patronat Reial envers la nova fundació: "Y Prevengo...y encargo a las Administradores que...en caso necesario...acudido a la Real Piedad, exponiendo la utilidad de esta fundación a favor del estado, por ser una juventud desvalida, de la cual se pierden muchas por falta de semejantes establecimientos".

Al respecte Climent inicia la redacció de les Constituciones, per regular el funcionament de la Casa d'Orfes, que completarien "mis testamentarias Directores" i la creació d'una *Libreria Publica*, a les dependències de la mateixa Casa, constituïda per "aquellas libras que, a juicio de mis testamentarios se reputasen útiles para la instrucción cristiana y racional de los vecinos de esta Villa...". Justament, una de les decisions més celebrades del prelat il·lustrat⁶ a Barcelona, fou la creació de la primera Biblioteca Pública de la ciutat, amb Felix Amat de bibliotecari.

Finalment, s'acompliren les previsions i indicacions puntuals del bisbe Climent, sobre la Casa d'Orfes, i el 1790 el Dr.

Llotgeta interior de la Casa dels Orfes, fundació de Climent.

Segarra sol·licità, de Carles IV, l'aprovació oficial de les Constituciones i Col·legi quan aquest acollia, ja, trenta-tres xiquets i quinze xiquetes. Fins el tres d'abril de 1794 el Col·legi d'Orfes no va aconseguir el decret d'aprovació reial, que tingué llarga vida, no sense superar les dificultats que hagué de passar pels avatars històrics, entre els quals hi hagué la famosa desamortització de Mendizábal de 1835.⁷

Heus ací la grandesa de mires, la dedicació i la generositat del fill més il·lustre i il·lustrat de Castelló, envers els seus conciutadans. No és estrany, doncs, que encara ara —o ara més que mai— se'l recordi amb afecte i veneració. Prova evident del prestigi assolit pel bisbe Climent, en el moment històric que visqué —la Il·lustració— i en el nostre temps, ha estat la resposta intel·lectual, acadèmica i ciutadana als actes de celebració —a Castelló, a València i a Barcelona— del III centenari del seu naixement. El nostre benefactor no es mereixia menys. ■

¹ Josep Climent signà el seu testament a Castelló de la Plana el 14 de desembre de 1776. Es troba fidelment ressenyat en el Libro de Juntas que se celebren por los Administradores de la Casa Colegio de Niños y Niñas Huerfanos, establecida en esta Villa de Castellón de la Plana por el Ilmo. Señor Dr. Josep Climent, Obispo que fué de Barcelona.

Cf. Arxiu de la Parròquia de Santa Maria de Castelló, Libro de Juntas, ff. 1-58. Cf. etiam Tort Mitjans, Francesc, El Obispo de Barcelona Josep Climent i Avinent (1706-1781), Contribución a la Historia de la Teologia Pastoral Tarraconense en el siglo XIII, Editorial Balmes, 1978, pp.387-90.

² Cf. Tort, El Obispo de Barcelona... p.382.

³ Sobre la relació de Climent amb la xocolata i la seva consideració i ús Cf. O.c. pp. 291-294ss., 300 ss. 323.

⁴ "Nota verdaderamente distintiva del carisma pastoral de Climent fue su honda preocupación por la cristiana y racional educación de los niños y niñas...". Cf. Tort, El Obispo de Barcelona... p. 80. Tant a la seua població nadiua, com a València i Barcelona, Climent fundà escoles primàries gratuïtes "Ante el triste espectáculo que ofrecia a su llegada la ciudad Condal por el elevado número de niños y niñas pobres que crecían, vivían y morían en la más deplorable ignorancia ... así como de los conocimientos primarios y rudimentos del saber, fundó las ya conocidas diez escuelas gratuitas". Cf. O.c., p. 261.

⁵ Cf. O.c. pp. 432 i 433.

⁶ Es fa difícil trobar —en les coordenades intel·lectuals de Josep Climent— un rector, un canonge o un bisbe —un eclesiàstic, a la fi— al que més justament se li pugui atribuir l'adjectiu ben qualificatiu d'"il·lustrat". En qualsevol aspecte de la seva vida, costums i relacions s'evidencien signes d'home clarament il·lustrat. Cf. O.c. pp. 93-94, 99-100, 129, 176, 194, 261 ss.

⁷ Cf. Tort, O.c., p. 399.